

درس سوم

خُلَفای راشدین

در بحث‌های گذشته با ضرورت ادامه یافتن حکومت اسلامی پس از رسول خدا ﷺ آشنا شدیم و دانستیم که حکومت اسلامی و رهبری آن دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر حکومت‌ها متمایز می‌کند. در این درس می‌خواهیم با خلفا و جانشینان رسول خدا ﷺ که پس از وی رهبری و پیشوایی جامعه اسلامی را برعهده گرفتند، بیشتر آشنا شویم.

۱ حضرت ابوبکر (رضی الله عنه)

عبدالله بن عثمان (ابوبکر) اولین خلیفه رسول الله بود که پس از رحلت رسول خدا ﷺ مردم با او بیعت کردند. وی، قبل از اسلام در میان مردم به راستگویی مشهور بود و پس از ظهور اسلام، پیامبر بزرگوار ﷺ به ایشان لقب صدیق داد.

ابوبکر (رض) از قبیله بنی تمیم است که شاخه‌ای از قبیله بزرگ قریش می‌باشد. نسبش به مژه می‌رسد که جد ششم رسول خدا ﷺ نیز می‌باشد. اندکی پس از ظهور اسلام به حضور رسول خدا ﷺ رسید و رسالت آن حضرت را تصدیق کرد. رسول خدا ﷺ به وی فرمود: «انت عتیق الله من النار - تو از آتش جهنم مصون هستی». پدرش عثمان که مشهور به «ابو قحافه» بود، در سال فتح مکه مسلمان شد. مادرش ام‌الخیر (سلمی) بنت صخر یکی از زنان اولیه اسلام است که قبل از هجرت در خانه ارقم بن ابی ارقم محل اجتماع مسلمانان در مکه بود به دین اسلام مشرف شد. ابوبکر تنها شخصیتی است که خود و پدر و پسر و نوه‌اش محمد بن عبدالرحمن (چهار نسل) همگی از اصحاب رسول الله ﷺ می‌باشند.

برخی از فضائل حضرت ابوبکر (رضی الله عنه)

۱ ابوبکر (رض) پیش از اسلام نیز به نیکوکاری مشهور بود و به درماندگان و فقیران کمک می‌کرد. با ظهور اسلام ثروت خود را در راه اعتلای اسلام و آزادی بردگان خرج کرد که از جمله بردگانی که آزاد کرد می‌توان از بلال حبشی، عابرن فهیره و نیره ام حبس نام برد.

۲ در میان بزرگسالان مرد، اولین کسی بود که به پیامبر ایمان آورد. از میان زنان حضرت خدیجه و از میان جوانان و نوجوانان حضرت علی (کرم الله وجهه) و از میان بردگان زید بن حارثه اولین اشخاصی هستند که بر همگان در تشرّف به دین اسلام سبقت گرفتند.

۳ یگانه همراه پیامبر ﷺ در هجرت از مکه به مدینه بود. برخی نوشته‌اند، پس از آنکه رسول الله ﷺ به مسلمانان اجازه داد تا به شهر مدینه مهاجرت کنند، ابوبکر نیز تصمیم به هجرت گرفت و برای کسب اجازه نزد رسول خدا ﷺ آمد. پیامبر ﷺ به او فرمود:

لا تعجل لعلّ الله أن يجعل لك رفيقاً

عجله مکن، امید است که خدای تعالی برای تو رفیقی و هم‌سفری قرار دهد.

مشیت الهی چنان بود که این رفیق، رسول الله ﷺ باشد و ابوبکر یار غار او گردد.

۴ بسیار متواضع بود و زندگی کاملاً بی‌آلایش و بی‌تکلفی داشت و نسبت به خواهش‌های دنیایی بی‌اعتنا بود. در عین تواضع و فروتنی در اجرای احکام و حدود شرعی سخت‌گیر بود و شجاعانه و بی‌پروا عمل می‌کرد.

برخی از اقدامات مهم حضرت ابوبکر (رضی الله عنه) در دوران خلافت

- ۱ پس از رحلت رسول خدا ﷺ دستور داد کاتبان و حافظان وحی، قرآن را که در صفحاتی پراکنده نوشته شده بود، جمع آوری کنند و در یک مصحف قرار دهند. این دستور وقتی صادر شد که هفتاد نفر از حافظان قرآن در جنگ با مسیلمه کذاب به شهادت رسیدند.
 - ۲ سپاه اسامه بن زید را که قبل از رحلت رسول خدا ﷺ آماده حرکت به سرحدات روم شده بود، بار دیگر تجهیز کرد و به آن منطقه اعزام نمود.
 - ۳ با پیامبران دروغین و قبایل مشرک و مرتد و فتنه جویان که رحلت رسول خدا ﷺ را موقعیتی مناسب برای آشوب تشخیص داده بودند، جنگید و به فتنه آنها خاتمه داد.
 - ۴ پایه‌های دولت اسلامی را تحکیم کرد و قبایل پراکنده را در زیر پرچم پرافتخار اسلام متحد ساخت.
 - ۵ به دستور او لشکر اسلام به فرماندهی خالد بن ولید در یک جهاد آزادی بخش، قسمت زیادی از خاک عراق را آزاد کرد و جزء سرزمین اسلامی نمود. همچنین بخشی از شام را از رومیان گرفت و به قلمرو اسلام ضمیمه کرد.
 - ۶ کسانی را که مانع زکات بودند و از پرداخت زکات خودداری می کردند، مجبور به پرداخت زکات کرد و حق فقیران و مستمندان و حکومت اسلامی را از آنها گرفت.
- ام المؤمنین عایشه می گوید: حضرت ابوبکر (رض) در روز دوشنبه هفتم جمادی الآخر در سال سیزدهم هجری بیمار شد و پانزده روز نتوانست به مسجد برود. تا اینکه بعد از غروب روز سه شنبه بیست و دوم همان ماه به جوار رحمت حق تعالی پیوست و طبق وصیت خودش او را در حجره ام المؤمنین عایشه در جنب ضریح منور رسول الله ﷺ به خاک سپردند. ایشان دو سال و سه ماه خلافت کرده و در سن ۶۳ سالگی رحلت کرده است. به روایت شیخ سیوطی حضرت ابوبکر (رض) صد و چهل و دو حدیث از پیامبر ﷺ نقل کرده است. فردوسی با الهام گرفتن از حدیث نبوی در مدح حضرت ابوبکر صدیق (رض) چنین گفته است.
- که خورشید بعد از رسولان مه
تایید بر کس ز بوبکر به

درس آموزی

از شیوه زندگی و ویژگی های حضرت ابوبکر (رض) چه درس هایی می توانیم بگیریم؟ چهار مورد آن را با همفکری با هم کلاسی هایتان انتخاب کنید.

۲ حضرت عمر (رضی الله عنه)

حضرت عمر (رض) لقبش فاروق (تمیز دهنده حق از باطل) و کنیه اش ابو حفص است. نسب حضرت عمر در کعب بن لوی به پیامبر اکرم ﷺ می‌رسد. او سیزده سال پس از تولد رسول خدا ﷺ در مکه متولد شده است. در سن بیست و هفت سالگی پس از مسلمان شدن چهل مرد و یازده زن به اسلام مشرف شد. پیش از اسلام حضرت عمر، پیامبر ﷺ دعا نمود و گفت:

اللَّهُمَّ اعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ عِنْدَكَ، بَعْمَرِ بْنِ الْخَطَّابِ أَوْ بَعْمَرِ بْنِ هِشَامٍ
پروردگارا دین اسلام را عزت و تقویت ببخش، با مسلمان شدن یکی از این دو مردی که نزد تو محبوب‌تر باشد، عمر بن خطاب یا عمرو بن هشام (ابوجهل).

دعای پیامبر ﷺ درباره حضرت عمر مستجاب شد و مسلمان گردید. اما عمرو بن هشام (ابوجهل) چون روح حق‌پذیری نداشت، با همه ذکاوتش تا پایان عمر بر کفر و دشمنی با اسلام و مسلمانان باقی ماند و عاقبت در جنگ بدر به قتل رسید.

وقتی که حضرت عمر (رض) در خانه ارقم بن ابی ارقم مسلمان شد، به پیامبر عرض کرد: ای رسول خدا مگر ما بر دین حق نیستیم؟ پس چرا دین خود را پنهان بداریم؟ بعد از این پیشنهاد، مسلمانان به همراهی عمر در رکاب رسول خدا ﷺ از خانه ارقم به سوی خانه کعبه آمدند و آشکارا به طواف کعبه و انجام مراسم مذهبی پرداختند. فردوسی در این باره چنین گفته است:

عمر کرد اسلام را آشکار بیاراست گیتی چو باغ بهار

شگفت انگیز اینکه بزرگان و کفار قریش که در اطراف کعبه بودند، به این منظره باشکوه نگاه می‌کردند، اما با آن همه دشمنی و ستیزی که با پیامبر ﷺ و مسلمانان داشتند، جرئت نکردند که در کار آنها دخالت کنند یا اعتراض نمایند.

برخی از فضائل حضرت عمر (رضی الله عنه)

حضرت عمر (رض) فردی شجاع، صریح‌اللهجه، عادل، متواضع و مورد اعتماد مردم بود. از برجستگان کاتبان وحی بود. نسبت به زورگویان بسیار سخت‌گیر و نسبت به عموم مردم فروتن و متواضع بود. او به مسلمانان دستور داده بود که در هنگام فتح سرزمین‌های کفار، حقوق مردم را رعایت کنند و با آنها با رأفت اسلامی رفتار نمایند. گوستاولوبون مورخ فرانسوی در کتاب «تمدن اسلام» می‌گوید: «در دنیا فاتحینی مهربان‌تر و عادل‌تر از مسلمانان دیده نشده است. آنان با حسن رفتار و عدالت بی سابقه خود بهتر و بیشتر از عملیات نظامی به پیروزی حیرت‌انگیزشان رسیدند...»

حضرت عمر (رض) پانصد و سی و نه حدیث را از پیامبر ﷺ نقل کرده است. حضرت عمر مانند رسول الله ﷺ و ابوبکر شصت و سه سال زندگی کرد. مدت خلافتش ده سال و شش ماه بود. در صبح روز چهارشنبه بیست و ششم ماه ذی الحجّه، هنگامی که در مسجد می خواست نماز صبح را به امامت با مسلمانان ادا کند، به وسیله ابولؤلؤ (فیروز) غلام مغیره بن شعبه مورد حمله قرار گرفت و با ضربات شمشیر زهرآگین جراحات شدیدی برداشت. ابولؤلؤ کافر، پس از حمله به حضرت عمر (رض) سیزده نفر از مسلمانان نمازگزار را مجروح ساخت که به قولی سه نفر از آنها شهید شدند. حضرت عمر (رض) بر اثر جراحات وارده در صبح روز یکشنبه اول ماه محرم سال بیست و سوم هجری به درجه شامخ شهادت نایل گردید. جسد او را در جوار ضریح مبارک رسول الله ﷺ و در کنار قبر ابوبکر صدیق (رض) به خاک سپردند. بدین گونه اولین ترور در اسلام با شهادت خلیفه رسول الله ﷺ شکل گرفت.

برخی از اقدامات مهم حضرت عمر (رضی الله عنه)

- ۱ تقسیم قلمرو پهناور اسلام به ۲۳ ایالت و انتخاب بهترین افراد برای تولیت امور ایالت ها
- ۲ تأسیس سازمان پلیس که کار افراد آن در شب ها حفظ انتظامات و امنیت شهرها و در روز مأمور اجرای احکام قضایی و حدود شرعی بود.
- ۳ تأسیس یک سازمان ساده گمرک که وظیفه اش دریافت ده درصد حقوق گمرکی از تجار خارجی بود.
- ۴ تأسیس دبیرخانه و نظام امور مالی برای ثبت و رسیدگی به امور بیت المال و درآمد حقوق بگیران.
- ۵ تعیین تاریخ اسلام که پس از مشورت و تبادل نظر، آغاز تاریخ اسلام بر مبنای هجرت رسول الله ﷺ از مکه به مدینه تعیین گردید.
- ۶ گسترش قلمرو اسلامی به سرزمین های ایران و روم شرقی و آزادسازی مردم ستمدیده این دو سرزمین و مسلمان شدن آنها.
- ۷ اجرای عدالت در قلمرو وسیع اسلامی و مبارزه با ستمگران و تعرض کنندگان به حقوق مردم.

درس آموزی

از شیوه زندگی و ویژگی های حضرت عمر (رض) چه درس هایی می توانیم بگیریم؟ چهار مورد آن را با همفکری با هم کلاسی هایتان انتخاب کنید.

۳ حضرت عثمان (رضی الله عنه)

عثمان بن عفان سومین خلیفه مسلمانان است که با انتخاب شورای تعیین شده از طرف حضرت عمر (رض) به خلافت رسید و مردم با او بیعت کردند. نسبش در جد سوم، به «عبد مناف» می‌رسد که جد پیامبر ﷺ نیز می‌باشد. وی از سابقین در اسلام است که بر اثر علم و درایت زیاد با دیدن پیامبر ﷺ و شنیدن آیات الهی شهادتین را بر زبان جاری کرد.

پیامبر اکرم ﷺ ابتدا دختر خود، «رقیه» را به عقد عثمان درآورد. رقیه هم‌زمان با جنگ بدر فوت کرد. پس از این واقعه، پیامبر ﷺ دختر دیگر خود، «ام کلثوم» را به عقد او درآورد. به همین سبب او را «عثمان ذی النورین» می‌گفتند. ام کلثوم نیز در همان زمان رسول خدا ﷺ فوت کرد. آن حضرت فرمود: اگر دختر دیگری می‌داشتم، او را به عقد عثمان درمی‌آوردم.

او که از ثروتمندان مکه و فردی معروف و مشهور بود، پس از مسلمان شدن، اموال خود را برای اعتلای اسلام خرج کرد. در ماجرای که منجر به صلح حدیبیه شد، به عنوان سفیر پیامبر ﷺ نزد مشرکان رفت و خطر مرگ را به جان خرید و مأموریت خود را به نحو احسن انجام داد. آن بزرگوار دو بار مهاجرت کرد، یک بار به حبشه و سپس از آنجا به مدینه.

برخی از فضائل حضرت عثمان (رضی الله عنه)

عثمان انسانی خوش قیافه و زیبا، همراه با شرم و حیای مخصوص بود. ام المؤمنین عایشه (رض) می‌گوید: هنگامی که پیامبر ﷺ ام کلثوم را به عقد عثمان درآورد، به او گفت: شوهرت از همه کس به جدت ابراهیم خلیل عليه السلام و پدرت محمد ﷺ شبیه تر است.

او در میان مردم به کرم و بخشندگی و سخاوت مشهور بود. انسانی بسیار مهربان و فضیلت‌های انسانی در او عیان بود.

حضرت عثمان که مردی تاجر پیشه و ثروتمند بود، در چندین مرحله اموال و دارایی خود را در راه خدا و پیشبرد اهداف مقدس اسلام به مصرف رسانید. از جمله: پرداخت هزینه و ساز و برگ جنگی سپاهیان اسلام در جنگ تبوک، خریداری چاه آب رومه و تعمیر و وقف کردن آن چاه برای مسلمانان، توزیع گندم‌های کاروان تجاری خود در یک سال قحطی در بین فقراى مدینه. حضرت عثمان، نامه‌های رسول خدا ﷺ را می‌نوشت.

برخی از اقدامات حضرت عثمان (رضی الله عنه) در دوره خلافت

۱ نشرو تکثیر قرآن کریم: به دلیل گسترش اسلام در سرزمین های مختلف و نیاز مردم آن مناطق و شهرها به قرآن و فراگیری صحیح آن، به دستور ایشان نسخه های زیادی از قرآن که دارای یک رسم الخط بود، منتشر کردند و به نقاط مختلف سرزمین های اسلامی فرستادند.

۲ گسترش سرزمین های اسلامی: در زمان ایشان مناطق دیگری از جمله جنوب شرقی و نواحی شمال از خاک ایران و برخی نواحی تحت تسلط روم توسط مسلمانان فتح شد و جزء قلمرو حکومت اسلامی درآمد و قلمرو اسلامی از شمال آفریقا تا نزدیکی اقیانوس اطلس امتداد یافت. حضرت عثمان (رض) حدود دوازده سال خلافت کرد. در اواخر خلافت وی، عده ای طغیانگر و ناراضی به مدت چهل شبانه روز خانه او را محاصره کردند و تصمیم به قتل آن حضرت گرفتند. روزی که شورشیان می خواستند وارد خانه شوند، حضرت علی (کرم الله وجهه) و چند نفر دیگر از صحابه و فرزندان خود را به منظور دفاع و محافظت از آن حضرت به سوی خانه او اعزام کردند. در این هنگام شورشیان هجوم آورده و شروع به سنگ پرانی و تیراندازی کردند که در این درگیری، صورت حضرت حسن مجتبی (رض) مجروح گردید و سر قنبر، غلام حضرت علی (کرم الله وجهه) شکسته شد و محمد بن طلحه جراحه برداشت. سرانجام شورشیان وارد خانه حضرت عثمان (رض) شدند و به او که در حال خواندن قرآن بود، هجوم آوردند. یکی از شورشیان، ضربتی بر سر حضرت عثمان (رض) فرود آورد و با شکستن سر او خونش بر روی آبه های قرآن جاری شد. حمله و تهاجم از سوی شورشیان ادامه یافت تا اینکه رهبر مسلمانان به شهادت رسید. بدین گونه در روز جمعه هجدهم ماه ذی الحجه سال سی و پنج هجری حضرت عثمان (رض) شهید شد و پس از آن نزاع و کشمکش داخلی و قتل و برادرکشی در میان مسلمانان آغاز گردید. او یکصد و چهل و شش حدیث از پیامبر ﷺ نقل کرده است.

درس آموزی

در شیوة زندگی و ویژگی های اخلاقی حضرت عثمان (رض) تفکر کنید و بگوئید چه درس هایی برای زندگی امروز خود می توانیم بگیریم.

۴ حضرت علی (کرم الله وجهه)

حضرت علی بن ابی طالب پسرعمو و داماد پیامبر ﷺ است. از القابش اسدالله و مرتضی و کنیه اش ابوالحسن و ابوتراب است. مادرش فاطمه دختر اسد از بنی هاشم است. به روایت ابن کثیر ده سال قبل از بعثت، در مکه معظمه چشم به جهان گشود و در کودکی تحت سرپرستی و تربیت پیامبر ﷺ قرار گرفت. با شروع بعثت، در ده سالگی به پیامبر ﷺ ایمان آورد. خودش می گوید: هنگامی که جبرئیل بر پیامبر ﷺ نازل شد و پیام خداوند درباره رسالت را به ایشان ابلاغ کرد وی در کنار پیامبر ﷺ حضور داشته است. او از همان جوانی تا پایان عمر در راه اعتلای اسلام تلاش کرد. در هنگام هجرت رسول الله ﷺ در بستر پیامبر ﷺ خوابید تا مشرکانی که خانه پیامبر را محاصره کرده بودند، از خروج پیامبر خدا ﷺ آگاه نشوند و در صورتی که به خانه آن حضرت هجوم برند، به ایشان آسیبی نرسد. در جنگ بدر، شجاعت بی نظیری از خود نشان داد و بر ولید بن عتبه که جنگاوری مشهور بود پیروز شد. در جنگ خندق که مشرکان، مدینه را به محاصره درآورده بودند، در نبردی با پهلوان کم نظیر عرب، عمرو بن عبدود را از پای درآورد و موجب رعب و وحشت دشمنان و بازگشت آنها به مکه شد. در جنگ خیبر، فرماندهی سپاه مسلمانان را برعهده گرفت، قلعه خیبر را فتح کرد و یهودیان خیبر را شکست داد.

در ۲۵ سالگی با حضرت فاطمه زهرا علیها السلام دختر پیامبر ﷺ ازدواج کرد. ثمره این ازدواج حضرت حسن (رض) و حضرت حسین (رض) و زینب و ام کلثوم بود.

پس از شهادت حضرت عثمان (رض)، مردمی از مهاجر و انصار اجتماع نموده و به حضرت علی (کرم الله وجهه) پیشنهاد بیعت دادند. آن حضرت از پذیرش مقام خلافت سر باز زد. اما مسلمانان دست برنداشته و با اصرار و با فشاری با او بیعت کردند و در آن موقع، هیچ کس با خلافت او مخالفت نکرد. او در اولین خطبه خود بعد از رسیدن به خلافت، روش خود را معین کرد و دفاع از اموال عمومی و مساوات و برابری را شعار خود قرار داد. پس از آن، به تدریج فتنه ها شروع شد و دوران خلافتش با سرکوبی فتنه های داخلی سپری شد. او برای نجات اسلام از فتنه ها و نافرمانی ها مجاهده های زیادی کرد تا سرانجام به وسیله یکی از گروه های فتنه گر، یعنی خوارج، در شب جمعه، هفدهم ماه رمضان سال چهارم هجری در هنگام ادای نماز صبح و به دست ابن ملجم در مسجد کوفه، فرق سرش شکافته شد و در نوزدهم ماه رمضان به شهادت رسید و در نجف اشرف به خاک سپرده شد.^۱ وی در هنگام شهادت ۶۳ سال داشت.

۱- بنا به روایت مورخان شیعه، هنگام سحر روز نوزدهم رمضان مجروح و در روز بیست و یکم شهید شد.

برخی از خصائل حضرت علی (کَرَمَ اللهُ وَجْهَهُ)

۱ شجاعت حضرت علی بی نظیر بود و در بسیاری از غزوه‌ها سبب پیروزی اسلام گردید.

۲ حضرت علی در علوم و معارف الهی بی نظیر بود. رسول الله ﷺ درباره وی فرمود:

أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيُّ بَابُهَا

من شهر علم هستم و علی دروازه آن است.

کتاب نهج البلاغه که بخشی از خطبه‌ها و نامه‌ها و کلمات اوست، نشان‌دهنده علم وی در شناخت خداوند، جهان هستی، تفسیر قرآن، تاریخ، سیاست، قضاوت اسلامی و سایر معارف دینی است.

۳ در فصاحت و بلاغت بی نظیر بود به طوری که بزرگان شعر و ادب عرب در طول تاریخ اسلام تلاش می‌کردند خطبه‌های او را حفظ کنند و در گفته‌های خود استفاده نمایند. کتاب نهج البلاغه نشان‌دهنده این فصاحت و بلاغت است.

۴ از زهد و تقوای بسیار بالایی برخوردار بود و دنیاطلبی را به شدت مذمت می‌کرد و دوست می‌داشت که والیان و فرمانداران او نیز اهل زهد و تقوا باشند.

۵ در اجرای عدالت بسیار سخت‌گیر بود و در این مورد هرگز کوتاه نمی‌آمد. بسیاری از کسانی که بعدها علیه او فتنه و آشوب راه انداختند، از عدالت خواهی او ناراحت شده بودند. حتی برخی گفته‌اند او شهید عدالت‌پیشگی خود شد.^۱

برخی از اقدامات حضرت علی (کَرَمَ اللهُ وَجْهَهُ)

۱ مبارزه با فتنه‌ها و آشوب‌های داخلی و تحکیم ارکان حکومت اسلامی و خاموش کردن آشوبی که در پایان خلافت حضرت عثمان (رض) پیش آمده بود.

۲ جلوگیری از نفوذ گروه با افراد خاص در بیت‌المال و حفظ اموال عمومی و تقسیم عادلانه آن میان مردم.

۳ مبارزه با اندیشه‌ها و گروه‌های افراطی مانند خوارج و آگاه نمودن مردم از خطرات آنها، تا اینکه بالاخره به وسیله همین گروه افراطی و کوته فکر به شهادت رسید.

۴ ایراد خطبه‌ها و نوشتن نامه‌هایی حاوی معارف اسلامی، شیوه حکومت‌داری و اخلاق والای انسانی که هم‌اکنون به‌عنوان گنجینه‌ای در اختیار بشریت است. عهدنامه او به مالک اشتر نخعی در هنگام تعیین وی به‌عنوان حاکم مصر، عالی‌ترین شیوه کشورداری را آموزش می‌دهد که هنوز نیز نظیر ندارد. حضرت علی (کرم الله وجهه) پانصد و هشتاد و شش حدیث از پیامبر ﷺ نقل کرده است.

۱- جرج جرداق مسیحی لبنانی؛ کتاب «الامام علی صوت العدالة الانسانية»

در شیوه زندگی و ویژگی های اخلاقی حضرت علی (کرم الله وجهه) تفکر کنید و بگویید چه درس هایی برای زندگی امروز خود می توانیم بگیریم.

۵ حضرت حسن مجتبی (رضی الله عنه)

حضرت حسن (رض) فرزند ارشد حضرت علی (کرم الله وجهه) و حضرت فاطمه است. کنیه اش ابو محمد و لقبش مجتبی است. حضرت حسن (رض) در روز سه شنبه پانزدهم ماه مبارک رمضان سال سوم هجرت در مدینه منوره به دنیا آمد. حضرت حسن (رض) به پیامبر ﷺ بسیار شبیه بود و پیامبر ﷺ او را به حدی دوست می داشت که درباره او فرموده است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَاجِبْهُ؛

پروردگارا من او را دوست دارم، تو هم او را دوست مدار.

با شهادت حضرت علی (کرم الله وجهه) مردم با حضرت حسن (رض) بیعت کردند و وی به مقام خلافت برگزیده شد. در دوران خلافت او نزاع و آشوب میان مسلمانان گسترش یافته بود. عده ای به پشتیبانی از معاویه در شام و مردم کوفه و عراق به طرفداری از حضرت حسن (رض) برخاستند و در سال چهل و یکم هجری در محلی به نام انبار در نزدیکی های شط فرات در عراق در مقابل هم صف آرای شدند و نزدیک بود آتش جنگ میان مسلمانان شعله ور شود. حضرت حسن (رض) به خاطر جلوگیری از جنگ و خونریزی با معاویه صلح کرد با این شرط که معاویه تا زنده است حاکم باشد ولی حق ندارد کسی را به عنوان جانشین منصوب کند. بعد از قرارداد آتش بس، حضرت حسن (رض) شهر کوفه را ترک نموده و به مدینه منوره برگشت و در آنجا اقامت گزید. حضرت حسن (رض) با توطئه بدخواهان و ستمگران به شهادت رسید. دوران خلافت ایشان حدود شش ماه بود.

با شهادت حضرت حسن (رض) حکومت و خلافت اسلامی که بر اساس انتخاب و بیعت مردم با یک مجتهد و فقیه عادل و با تقوا بود، پایان یافت؛ زیرا معاویه پسر خود یزید را که در اخلاق و رفتار نسبتی با اسلام نداشت به عنوان ولی عهد منصوب کرد و حکومت به ملوکیت و سلطنت تبدیل گردید و تفرقه میان مسلمانان شروع شد.

در سیره زندگی و اخلاق حضرت حسن (رض) تفکر کنید و درس هایی را که می توان برای زندگی در دنیای امروز گرفت، بیان نمایید.

اندیشه و تحقیق

- ۱ با دقت در سیره خلفای راشدین، ویژگی های مشترک این خلفا را یافته پیرامون هر ویژگی در حد دو سطر توضیح بنویسید.
- ۲ با دقت در سیره خلفای راشدین، نقش مردم در خلافت هریک از این خلفا را تحلیل نمایید.